26ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 7144 — 8 ՅՈՒԼԻՍ 1909 — ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ — 21 Juillet 1909 — 26me année — N. 7144

"ԱՐԵՒԵԼՔ„
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԳԱՐԵԳԻՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ, ԳԱԼԱԹԻԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Կ. Պոլսոյ համար տարեկան	90	Ղ.
» » վեցամսեայ	45	»
Դուրսերու համար տարեկան	105	»
» » վեցամսեայ	60	»
Օտար երկիրներու համար տարեկան	25	Ֆր
» » վեցամսեայ	20	»

Թղթատարի ծախքը մեր վրայ

10 ՓԱՐԱ

Արեւելք

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ

10 PARAS

آره‌ولك
ارمنیجه یومی و سیاسی غزته
صاحب امتیازی قره‌کین بویاجیان
درعلیه خانه

AREVELK
JOURNAL ARMÉNIEN
Directeur-Propriétaire
KARÉKIN BOYADJIAN
Cons/ple, Galata

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

(Խմբագրական «Թան»ի, 4/17 յուլիս)

Պարսկաստանի դէպքերը եղականօրէն գահավէժ ուղղութեան մը հետեւեցան։ Մուհամմէտ Ալի Շահ, ռուսական դեսպանատունը ապաստանելէ յետոյ, իր գահէն հրաժարած է։ Երկրորդ զաւակը, Ալի Միրզա, իր տեղ Շահ հռչակուած է։ Նոր վեհապետը տասնըմէկ տարեկան ըլլալուն, Դաշնակներու ցեղին պետը՝ Ազատ-էլ-Միւլք, որ շատ ժողովրդական դէմք մըն է, խնամակալութիւնը կը ստանձնէ։

Երկու տարիէ ի վեր է որ այդ ապագնապը կը պատրաստուի ու կ'ընդարձակուի։ 1906 օգոստոսին, Մուզաֆէրէտտին Սահմանադրութիւն մը շնորհած էր իր ժողովրդեան։ Իր յաջորդը, Մուհամմէտ Ալի, 1907 փետրուարին, երդում ըրաւ հաւատարիմ մնալ այդ Սահմանադրութեան։ Բայց հոկտեմբերին ուրիշ Սահմանադրութիւն մը հռչակեց։ Ու դեկտեմբերին, բէաքսիօնի առաջին փորձ մը ըրաւ Խորհրդարանին դէմ։ Բայց այդ կարկանը չատ չդիմացաւ։ Փետրուարին, պօմպա նետեցին Շահին կառքին վրայ, որ քանի մը շաբաթ յետոյ, մայրաքաղաքէն հեռացաւ և Խորհրդարանը ռմբակոծել տուաւ։ Ալ բացուած էր պայքարը։ Ու անկէ ետքը ա՛լ չդադրեցաւ։ Օգոստոսին յեղափոխականները ձեռք անցուցին Դաւրէժը։ Սէմէն ոք մահոգութիւն կը զգար Եւրոպացիներու կեանքի ապահովութեան մասին, մահոգութիւններ որոնք փարատեցան յետոյ։ Ռուսիա և Անգլիա, 1907ի համաձայնութեամբ, սկսան ճնշում բանեցնել Շահին վրայ և զինքը հաւանեցուցին որ հոկտ. 27ին կատարել տայ երեսփ. ընտրութիւնները և նոյեմ. 14ին՝ Խորհրդարանին բացումը։ Բայց այս անգամ ալ ազատականութիւնը չունեցաւ իր յաջող վաղորդայնը։

Շահը, արդարեւ, ուղղամտութիւն չունէր, և նորէն խոստմնազանց պիտի դտնուէր։ Նոյեմբերին, ընտրութիւնները տեղի չէին ունեցած տակաւին, և անոնց ձեռնարկելու խնդիրը չէր յուզուեր։ Աւելին կար. այդ ամսուն վերջը, Շահին մէկ հրամանագիրը կը ջնջէր Սահմանադրութիւնը։

Այդ հրամանը ետ առնելու համար, Անգլիա և Ռուսիա աղդու պահանջումներ ընելու էին։ Մնաց որ՝ Շահին շարունակական յետս ընկրկումները տաղտկացուցած էին ամէն մարդ։ Սպասան Պախթիարներու ձեռքն էր։ Հիւսիսային կողմը՝ սահմանադրականները պայքար կը մղէին։ Կացութիւնը հետզհետէ վրդովիչ կը դառնար։ Այն ատեն ռուս կառավարութիւնը հրամայեց Դաւրէժը գրաւել։ Անգամ մըն ալ Շահը վերահաստատեց Սահմանադրութիւնը, բայց այնպիսի մտադրութեամբ մը զոր դժուար է հաւատալ։ Սակայն շատ ուշ էր արդէն։ Թէհրան երկու կրակի մէջ կը գտնուէր, Դաղվինի սահմանադրականները և Սպահանի Պախթիարները։ Այդ կրկու համանպատակ ուժերը մայրաքաղաքին մէջ իրարու միանալով՝ Շահին անկումը առաջ բերին։

Սահմանադրականներու Թէհրան մըտնելէն առաջ, Անգլիոյ և Ռուսիոյ դեսպանները փորձեցին ընդհարման առաջը առնել, զիջումներ և յանձնառութիւններ խնդրելով Սէրթաբ-Աստէն՝ որ Պախթիարներու պետն է, և Սիբահարէն որ Դաղվինի յեղափոխականներու պետն է։ Դեսպանները չյաջողեցան ձեռք բերել զանոնք։ Սըր Էտուարտ Կրէյ Երեսփ. ժողովի յուլիս 8ի նիստին մէջ կ'ըսէր, այդ միացեալ ջանքերուն արդիւնքը ամփոփելով. «Կացութիւնը երկու բառով կը յատկանշուի. չփոթութիւն և վարանում...։ Սահմանադրականներուն յայտնած բոլոր բաղձանքները անգլ. կառավարութեան կողմէ կը նկատուին այնպիսի բաներ, որոնք աւելի եւս կը սաստկացնեն արդի չփոթութիւնը...։ Թէհրանի կարգ մը յեղափոխական պետեր պաշտօնագիրներ ուղղելով անգլ. դեսպանին, կը յայտարարեն թէ, ինչպէս անցեալին մէջ, այս անգամ ալ վնաս հասցնել չպիտի տան ոչ-պատերազմիկ Եւրոպացիներու կեանքին ու ինչքին։ Բայց միեւնոյն ատեն Դաղվինի սահմանադրականները Թէհրանի դեսպանատունները հեռագիր ուղղելով կ'իմացնէին թէ տարբեր ընթացք մըն ալ հաւանական էր...։ Այդ տեսակետով՝ կացութիւնը կրնայ սապէս ամփոփուիլ. գոհացուցիչ հաւաստիքներ՝ պատահական սպառնալիքներով արբագրուած։»

Այդ սպառնալիքները բարեբախտաբար չիրականացան։ Թէեւ չորս օր կռիւ մղուեցաւ Թէհրանի փողոցներուն մէջ, սակայն սահմանադրականները ոչ է չափազանցութիւն չգործեցին։ Անոնք զէնքի դիմեցին սա պատճառաւ որ իրենց դիմացունէին գնդապետ Լիաքօֆի վարձկան կազմաժինը, որուն դիմադրել հրամայած էր Շահը։ Բայց սահմանադրականները ջանացին չվնասել անհաւատական սեփականութեանց։ Դլխաւոր նպատակէտնին էր գործել ու յաղթանակը տանիլ, Ռուսերու ժամանումէն առաջ։ Հիմա պէտք է ուրախ ըլլան որ յաջողեցան այդ բանին մէջ, ընդհանուրին շահուն համար։ Եթէ երբեք Ռուսերը գրաւած ըլլային Թէհրանը յուլիս 14ի և 15ի յարձակումէն առաջ, ընդհանուր ճակատամարտ մը պիտի մղուէր, որ մեծապէս պիտի կնճռոտէր իրերու վիճակը։ Փափագելի էր որ—ինչպէս չատ լաւ ցոյց տուաւ ռուս մամուլը—Զարին զօրքերը Շահին կողմը բռնելու երեւոյթը չառնէին ընդդէմ իր հպատակներուն։ Ռուս զօրքերուն վերապահ ընթացքը կ'ապացուցանէ թէ այդպիսի մըտադրութեամբ մը չէ որ Պարսկաստան մտած էին։ Ոչ չփոմ և ոչ ալ վէճ կայ ռուս զինուորներուն ու սահմանադրական բանակին միջև։ Ատիկա բարեգուշակ նշան մըն է ռուսեւպարսիկ ապագայ յարաբերութեանց համար։

Ի՞նչ ըսենք վաղուան համար։ Անհետացող Շահը ցաւ չպիտի պատճառէ բնաւ։ Միջակ նենգամիտ մըն է ան, որ ամէնուն սատած է. գէթ յաջողութեան ինքնարդարացումն ալ չունի։ Յաջորդը տղայ մըն է, որուն անունով, տակաւին չենք գիտեր թէ ո՛վ պիտի ըլլայ կառավարողը։ Ի՞նչ որ ալ ըլլայ այդ կառավարութիւնը, իր առաջին պարտքը ըլլալու է յիշել Սըր Էտուարտ Կրէյի սա ճիշդ խօսքը. «Օտար միջամտութեան մը առաջը առնելու ամենէն ապահով միջոցն է բարեկարգութիւնը անվթար պահել։» Մեծ հաճոյքով կը հաւատանք թէ այդ խորհուրդին հետեւած են։ Խաղաղած և ազատագրուած Պարսկաստան յետոյ պայծառամտութեամբ նըկատի պիտի առնէ Բեղերոգուրկէն և Լանսոնէն տրուած կարգ մը խորհուրդները։ Առանց այդ երկու տէրութեանց համակրանքին, վերակազմութեան տեւական ամէն ջանք դժուարութեան պիտի ժամանուի Պարսկաստանի մէջ։ Պարսկաստան դիտէ թէ առանց միեւնոյն քաղաքական շահերը ունենալու, Փրանսա իր դաշնակիցներուն եւ բարեկամներուն պէս, կը փափագի որ հոն իրերու լաւագոյն կարգ մը հաստատուի, որուն ազակցելու պատրաստ է ապագային, ինչպէս ըրած է անցեալին մէջ։

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱՓԵՐԷՆ

Խուզարկութիւն Մեռսինի մէջ.— Հաշտութեան խնդիր Ատանայի Հայերուն ու Թուրքերուն միջեւ.— Գաղթականի հարցը։

ՄԵՍԻՆ, 4 յուլիս

Կառավարութիւնը ոստիկան-զինուորներէ, զինուորներէ և տեղացի մէկ երկու անդամէ բաղկացեալ 4-5 խումբեր կազմած, առհասարակ Թուրք, հայ և յոյն ամէն տուն կը խուզարկէ։ Խումբերը այնպէս մը կազմած են որ իւրաքանչիւրը իր բաժինը առած է։ Թուրքին համար կազմուածը՝ Թուրք տուները, Հայուն համար կազմուածը՝ հայ տուները և Յոյնին համար կազմուածը՝ յոյն տուները։ Խուզարկութիւնը սկսաւ այս կիրակի, առաւօտեան ժամը 2ին ու կը շարունակէ։ Ցարդ և ո՛չ մէկ տունէ կասկածելի բան մը բռնուած է և ոչ ալ մէկը ձերբակալուած։

Ատանայի մէջ Հայերն ու Թուրքերը հաշտեցնելու զրոյց մը կը շրջի և այս առթիւ ալ նախնական ձեւակերպութիւնները կատարուած են։ Երկու հակառակորդ թշնամիներ կրնան իրարու հետ հաշտուիլ, մինչդեռ Հայը քնաւ մտքէն չէ անցուցած Թուրքին թշնամի ըլլալ։ Ծանօթ կոտորածը աւոր լաւ ապացոյց մըն է. ի՛նչ որ ալ ըսէ Իթիսալ և իր խմբագիրը Իհսան Ֆիքրին, ի՛նչ վճիռ ալ տայ Ատանայի Պատերազմական Ատեանը, մենք դարձեալ անզգուշելի կը մնանք մեր գաղափարին ու համոզման վրայ, այն է թէ Հայը երբեք անջատողական կամ թուրք ջարդելու ծրագիր մը չէ ունեցած, այլ խուժանի յարձակումին դեմ, եթէ կրցած է, ինքզինքը պաշտպանած. հետեւաբար Հայը հաւատարիմ Հայ կը մնայ, ինչպէս այլուր, նոյնպէս Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս Սահմանադրութենէն առաջ եղած ջարդէն, նոյնպէս ալ Սահմանադրութեան օրով կատարուած խողխողումէն, թալանէն ու հրդեհէն յետոյ. միայն երկրին անդորրութեան, կեանքի, ինչքի ու գոյքի ապահովութեան կը փափաքի, ինչ որ բոլոր Օսմանցիներուն ալ փափաքը պէտք է ըլլայ։

Գաղթումի դէմ ոմանք կը բողոքին, բայց չեմ գիտեր ի՞նչ տրամաբանութեամբ. Հայը չգաղթէ ի՞նչ ընէ. դրամագլուխը, գործիքը, տունը, խանութը և վերջապէս ամէն ինչ կորսնցնող ու այժմ մոխիրներու վրայ վրաններու տակ ծալապատիկ նստած կամ ընդունած վերքէն հեւացող Հայը, որուն աչքին առջեւ խողխողուած են իր հոգեհատորները, սիրելիները, մինչ կը շրջին զայն գործադրող մարդակերպ գազանները, կրնա՞յ ապրուստը ո՛ւ է միջոցաւ ճարել և կամ ճարած պատառիկ մը հացը անվախ ու սրտի հանգստութեամբ ուտել, պարզապէս ուտել և ո՛չ թէ կշտանալ։ Ի՞նչ են եղած այնքան նպաստները, պատահած ծով աղէտին հանդէպ, ի՞նչ բանի ծառայեցին անոնք, եթէ ոչ միայն սովալլուկ վիճակէ մը փրկելու. և այդպէս պիտի չարունակուի ալ մինչեւ վերջ, եթէ իրենց տան տեղ, դրամագլուխ և գործիք տալու չափ մեծ նպաստ մը չղրկուի, կամ չյատկացուի։ Կուսակալին ենթադրած 150 հազար ոսկին միայն Ատանայի խեստ անբաւական է։ Թո՛ղ գաղթէ Հայը։ Եւ Անմէտ Բիզայի համակարծիք եմ. պէտք է Թուրքիան Թուրքերուն ըլլայ, ինչ որ ամէն իսլամի խեղճն է, և թող մնան իրենց տեղերը այն ամէն Հայերը, որոնք ինքզինքնին ապահով կը զգան և կոտորածի կարգը իրենց չէ եկած։ Իսկ Կիլիկիոյ Հայը, փոխանակ իրարու աւերակներու վրայ ողբալու՝ ճնճղուկ մը ըլլայ օտար հողի մէջ, հեռու ամէն ցաւէ ու վիշտէ, արհաւիրքէ ու երկիւղէ. ի՞նչ է հայրենիքը ըստ ինքեան, եթէ մոխիր դարձած և ոնտեսացած է ծնած ու մեծացած տունը։

Հոն, ուր արդէն Իտարեի Խորհիկ կայ, Սահմանադրութիւն ու օրէնք գոյութիւն ունենալէ կը դադրին, և առանց ատոնց միթէ պիտի կրնա՞նք ապահով զգալ ինքզինքնիս, և այդ ալ կերպով մը ջարդ չի՞ նշանակեր Հայուն համար։

Պէտք է գաղթել կամ սկսուած գործը չարունակել. ա՛յս պէտք է ըլլայ Հայուն նշանաբանը, քանի որ ո՛ւ է կերպով ցարդ չկրցանք հակցնել, թէ Հայերը անմեղ էին Ատանայի ջարդին մէջ, քանի որ չկրցանք համոզել մեր թուրք հայրենակիցները թէ Հայերը անջատողական կամ ինքնիշխանութեան ո՛ւ է գաղափար չունէին այլ իրենց Օսմանցի պէտ իրենց չափ փափաքող էին հայրենիքի պաշտպանութեան և փառքին։

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԲՈՒ

ԹԷՀՐԱՆԻ ԿՈՒԻՆԵՐԸ

Շահին փախուստը.—Աւանդիկ թէ ի՞նչ պարագաներու մէջ Մուհամմէտ Ալի Շահը ռուսական դեսպանատունը ապաստանեցաւ.—Պախդիարներ, հին գլխարթի իրիկուն, Շահին անձնական զինուորներուն մէկ յարձակումը ետ մղելէ յետոյ, յարձակողականի ոգեսն և ճակատամարտ մը կատարուեցաւ Պաղրչահի շուրջը, որ արքայական բնակավայր մըն է քաղաքէն դուրս։ Շահին զինուորները հարկադրուեցան նահանջել և վերադարձան Սուլթանապատ, որ Շահին մէկ ուրիշ բնակավայրն է, քաղաքէն տասը քիլոմեթր հեռուն։ Այդ նահանջին հետեւանքով Շահը այլեւս հասկցաւ որ Թէհրանը վերջնական գրաւելու ամէն յոյս կորած է։ Մէկ քանի ժամ ետքը, առտուան ժամ 8ին (Ք. Ե.) Շահը երկու հարիւր ձիաւորներու հետեւողութեամբ ճամբայ ելաւ դէպի Թէրկէնտ՝ ռուսական դեսպանատան ամրոցները։ Մուհամմէտ Ալիի հետ կը գտնուէր պատերազմական նախկին նախարար Էմիր Պահատուր Ճէնկ, վեհապետին յեղափոխական ամբողջ քաղաքականութեան խորհրդականը և պարսիկ սահմանադրականներուն ամէնէն աւելի ատած անձը։ Իշխանուհի մը և Շահին զաւակներէն մէկն ալ կը հետեւէին։ Շահը առաջնորդուեցաւ ռուս դեսպան Պ. Սապլինի մօտ և յետոյ մասնաւորաբար պատրաստած յարկաբաժինը, վասն զի այդ պատահականութիւնը քանի օրէ ի վեր կանխատեսուած էր։ Շահը ժամանելուն պէս՝ ռուս Խպաներ և պարսիկ զինուորներ պահպանութեան սկսան։ Դրան վրայ պարզուեցան անգլիական ու ռուսական դրօշներ, ձողերը իրարու մէջ անցած՝ իբրեւ խորհրդանշան անգլերուս բարեկամութեան և պարսկական տագնապին մէջ երկու տէրութեանց հուսքական գործին։ Շահին փախուստը գահէն հրաժարելու համարժէք էր։ Երկու դեսպանատունները խիստ իրողութիւնը ծանուցին ազգայնական պետերուն։

Նոր Շահը.— Ուրբաթ իրիկուն Ազգային ժողովին արտաքոյ մէկ նիստին մէջ Մուհամմէտ Ալի Շահը վերջնականապէս գահընկէց եղաւ և անոր տեղ Պարսկաստանի գահը բարձրացաւ զաւակը՝ Ահմատ Միրզան։ Ան ի՞նչ կ'ըսեն Արքունիքներուն մէջ։

ԱՆԻ

ԻՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԱՐՔԱՆՆԵՐԸ

Ռ.

Բագրատունեաց հարստութեան աւերակ պալատին մէջէն մասամբ այրուած վիճակի մէջ գտնուած են բազմաթիւ փայտաչէն կամարներ, որոնք 12-13րդ դարերու ճաշակով քանդակագործուած են։ Այս քանդակներն իրենց հրաշալի նրբութիւնովը կը գերազանցեն Անիի և շրջակայ վայրերուն մէջ մինչեւ հիմա գտնուած միւս բոլոր քանդակագործութիւնները։ Պ. Թորամանեան, աւերակ Անիի տաղանդաւոր վերակազմիչ ճարտարապետը, եռանդագին կը վկայէ այս ճշմարտութեան մասին, և կ'աւելցնէ, թէ արդի զարգացած արուեստը ասանցմէ աւելի գեղեցիկ բան մը չէ կրցած արտադրել։

Այդ քանդակազարդերը կը ներկայացնեն զանազան ծաղիկներ, ոստեր ու տերևներ, որոնք իրարու հիւսուած՝ կը շրջապատեն վերին ատիճանի բնական ու գեղեցիկ տեսքով շինուած թռչուններ և կենդանիներ, որոնց մէջ մասնաւորապէս աչքի կը զարնեն փասիանն ու սիրամարգը, և մանաւանդ առիւծը, Բագրատունիներուն սիրելի եղող ու խորհրդանշանը կազմող այդ զօրեղ կենդանին։

Կամարներէն զատ գտնուած են երկու մեծ գերաններ, աւելի հին ժամանակի պատկանող, այսինքն 10-11րդ դարերու ճաշակով քանդակուած։ Այս գերանները, համեմատաբար, աւելի անազարտ վիճակ մը ունին, չնորհիւ այն հանգամանքին, որ պատերու մէջ դրուած են։ Բնական է, որ Բագրատունեաց պալատի պատերուն մէջի գերանները նոյն իսկ քանդակազարդ ըլլային. այլապէս ի՞նչ կերպով պիտի զանազանուէր իշխաններու ապարանքներէն՝ որոնք նոյնպէս իրենց վրայ կը կրեն մեծափարթամ ճոխութեան մը կնիքը։

Ճ փափկաճաշակ, վայելչասէր ու կենցաղագէտ Անեցիներ, ելէ՛ք, ելէ՛ք պահ մը ձեր գերեզմաններէն ու տեսէք երբեմնի սա ձեր գերածաղկեալ ու վեհապանծ մայրաքաղաքին այժմու ողբալի վիճակը...։

Պալատին այն մեծ սրահը, որուն փլատակներուն մէջէն գտնուած են վերոյիշեալ քանդակակերտ կամարներն ու գերանները, ամբողջովին ոսկեզօծուած է ու նկարազարդուած։ Նկատելի են տեղ տեղ որոշ կերպով ոսկիի թանձր շերտերը սիւներու խոյակներուն ու գաճէ ձուլուած ծաղկենկարներուն վրայ։ Պատերուն վրայ ծառերէ, ծաղիկներէ ու թռչուններէ զատ զինուորներ, ձիաւորներ, ամրոցներ, ամրոցապահներ, ոսկեզօծուած ոստերու մէջ թաքնուած թռչուններ

մէտ Միրզա, 11 տարեկան։ Թէեւ երէց եղբայր մը ունի, սակայն մայրը իշխանուհի չըլլալուն համար՝ ժառանգութեան իրաւունք չունի։ Նոր Շահին մայրն է Մէլէքը Ճիհան, աղջիկը Նախլ Իսլամ-Թանայի, որ երկար ատեն պատերազմական նախարարի պաշտօն վարած է։ Ահմէտ Միրզա Ֆրանսերէն չի գիտեր. իր դաստիարակն է ռուս սպայ մը՝ հարիւրապետ Սմիրնով։ Ահմէտ Միրզա, 1908 դեկտ. 25ին, երբ իր հօրը հետ կը գրտնուէր, քիչ մնաց որ զոհ երթար մահափորձի մը. գնդակ մը ծակեց անոր ուսնոցը։ Ահմէտ Միրզա արթնամիտ է ու խիզախ. սեւ աչքեր ունի. հասակը շատ փոքր է՝ տարիքին հետ բաղդատելով։

Խնամակալը. — Ազատ-էլ-Միւլք, որ նոր Շահին խնամակալ կարգուած է Ահմէտ Միրզա տասնըմէկ տարեկան ըլլալուն համար, 65 տարեկան է և Պարսկաստանի ամէնէն ժողովրդական ու յարգելի անձնաւորութիւնն է։ Պետն է Քաջար ցեղին, ուրկէ եղած է վեհապետական այժմու գերդաստանը։ Երբ Քաջար մը գահը բարձրանայ, միւս Քաջարները անպատճառ անդամ չեն ըլլար վեհապետական գերդաստանին։ Նոյնն է նաև Պախտիարիներուն համար, եթէ յեղափոխականները գահուն վրայ բարձրացնէին Ասատը։ Պախտիարիները դարձեալ մեծ ցեղ մը պիտի մնային՝ իրենց ամէնէն տարիքոտին հրամանատարութեանը տակ։ Ազատ-էլ-Միւլք մինչեւ հիմա այդ դերը կը կատարէր Քաջարներու ցեղին համար։ Ազատ-էլ-Միւլք քաղաքական իսկական ասպարէզ մը չէ ունեցած, թէեւ ժամանակին դատական նախարար եղած է. նաև Նարէտտին Շահին հետեւած է՝ Եւրոպա կատարած ուղեւորութեանց միջոցին։ Միանգամայն խորհրդականը եղած է Մուզաֆֆէրէտտին Շահին։ Բարոյական մեծ ազդեցութիւն ունի Պարսկաստանի մէջ։ Երկար ատեն համակիր ազատականներուն, իր տունն էր որ ազատականները գումարուեցան, երբ 1908ին բողոք մը պատրաստուեցաւ Էմիր Պահատուր Ճէնկի աղետալի գործին դէմ։ Պատուիրակութեան մը գլուխը անցնելով գնաց Մուհամմէտ Ալի Շահին մօտ՝ Էմիրին հրաժարականը պահանջելու։ Շահը ձերբակալել տուաւ բողոքողները, սակայն չհամարձակեցաւ դպչելու Ազատ-էլ-Միւլքին, որ մինչեւ որ ազատականներուն արձակումը ձեռք չբերաւ, Պաղչահիէն դուրս չելաւ։ Ազատ-էլ-Միւլք, առանց պաշտօնական դիրքի, բոլորովին մասնաւոր կացութիւն մը ունէր. միայն ան արտօնութիւն ունէր Շահին առջեւ նստելու. ամէն հանդէսներու մէջ Շահէն անմիջապէս ետքը և եպարքոսէն առաջ կուգար։ Ուրեմն մեծ և ամէնէն յարգուած անձնաւորութիւն մը ընտրուած է իբրեւ խնամակալ։

Զանազան լուրերը.— Թէհրանի կամ Շահին զինուորներուն կողմէ գրաւուած դիրքերուն մօտերը գտնուող տուները և խանութները կողոպտուեցան։ Հնդեւրոպական հեռագրական Ընկերութեան տնօրէնին բնակարանը ամբողջովին կողոպտուեցաւ։

—Սահմանադրական զինուորական պետերը ծանուցին Լիախով գնդապետին թէ առժամաբար պիտի վարէ իր Խաղախներուն հրամանատարութիւնը՝ պայմանով որ բացարձակապէս հպատակի պատերազմական նախարարին հրամաններուն։ Այդ կարգադրութիւնը հաղորդուեցաւ ռուսական և անգլիական դեսպանատանց։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

Ա. ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ

115րդ նիստ 7 յուլիս 1909

Երեսփ. Ժողովը երէկ ալ ընդհանուր գումարում ունեցաւ։ Ատենը բացուեցաւ ժամ 2ին՝ Ահմէտ Բիզա պէյի ատենապետութեամբ։ Ատենական գործողութեանց կատարումէն ետքը կարդացուեցաւ եպարքոսական գիր մը, որ երեք օրինագիծեր կը ղրկէր՝ անտառներու մասին ըլլալիք նոր կարգադրութեանց ու պաշտօնեաներու պարտականութեանց, անտառներու վարժարանի մը հաստատման և հանքերու մասնագէտներուն մասինը ընդհանուր տնօրէնութեան վերածելու մասին։ Ատոնք յղուեցան երկրագործական յանձնաժողովին։ Դատական յանձնաժողովին յղուեցաւ փաստաբաններու կանոնագրին վրայ ըլլալիք յաւելման օրինագիծը։ Ուրիշ գրութիւններ ալ կարդացուելէ ետքը, ձեռք առնուեցաւ ընկերակցութեանց կանոնագրին վիճաբանութեանց շարունակութիւնը։ Ներկայ էր նաեւ ներքին գործոց խորհրդական Ասիլ պէյ։ Վարդգէս էֆ. բեմը ելլելով խստիւ բողոքեց և ըսաւ թէ այդ կանոնագրին Դ. յօդուածը, որ ցեղի ու ազգութեան հիման վրայ կազմուած քաղաքական ընկերակցութիւնները կ'արգիլէ, նախապէս որոշուած էր ջնջել, մինչդեռ հիմա նորէն վիճաբանութեան կ'ենթարկուի։ Ասըմ պէյ պատասխանեց թէ Վարդգէս էֆ.ի բողոքներուն մէջ նախատական զգաչում մը կայ։ Այդ առթիւ բանավէճ մը կատարուեցաւ երկու երեսփոխաններուն միջեւ, որուն Սկիւպի երեսփոխան Սայիտ էֆ. և ուրիշներ ալ մասնակցեցան։ Շատերը կ'ընդմիջէին Վարդգէս էֆ.ն։ Ասըմ էֆ. ըսաւ թէ պիտի ցաւի եթէ ժողովը լուռ մնայ եղած նախատինքին հանդէպ։ Վարդգէս էֆ. պատասխանեց.— «Ի՛նչ նախատինք ըրի, բացատրեցէք. այլապէս դուք զրպարտութիւն կ'ընէք»։ Միջադէպը փակուելով, Վարդգէս էֆ. խօսքը շարունակեց և ըսաւ.— «Թէեւ ազգայնական մը չեմ, բայց զիս ակամայ ազգայնական ընել կ'ուզէք։ Այդ յօդուածին ընդունուիլը բոլոր Օսմանցիներուն համար վտանգաւոր է։ Ես բնաւ ազգայնական ու ազգայնամոլ չեմ։ Լաւ գիտեմ թէ Հայերը Թուրքերուն հետ գիրկընդխառնուելէ զատ ուրիշ նպատակ մը չունին, բայց բոլորովին տարբեր կերպով կը մեկնէք միտքս։ Ձեզմէ աւելի Թուրք եմ (Ծափեր)։ Եթէ այդ յօդուածը ընդունինք, Օսմանցիութեան յառաջդիմութեանը արգելք պիտի ըլլանք (Ծափեր)։ Ցեղի ու ազգութեան հիման վրայ կազմուած ընկերակցութեանց դէմ եղած արգելքը կը նշանակէ թէ բռնի պարտադրել կ'ուզուի միութիւնը, ինչ որ արդարութեամբ ու հաւասարութեամբ միայն կրնայ ձեռք բերուիլ։ Իբրեւ օրինակ առաջ կը բերեմ Զուլիցերիան, ուր ժողովուրդը, թէեւ զանազան ազգութեանց կը վերաբերի, սակայն կատարեալ միաբանութեան մէջ է։ Հոս կ'ուզուի բացարձակ միապետութեան հին դրութիւնները հաստատել։ Զէք գիտեր թէ ազգ մը իր տիրոջովը միայն կ'ապրի և չի կրնար թոյլ տալ որ այդ տիրոջը ջնջուի։ Նոյն յօդուածին պահպանութիւնը յեղափոխութեան թելադրութիւն մը պիտի ըլլայ (Բողոքներ)։ Հայ քոմիտէները աջակցեցան Սահմանադրութեան վերահաստատմանը և զայն կը պաշտպանեն։ Մէ պիտի պաշտպանէ երբ Սահմանադրութիւնը վտանգուի. ջնջուած քոմիտէները (Նորեն բողոքի ձայներ)։ Եթէ կ'ուզէք արգիլել խօսքերս, պիտի կարծուի թէ կամայականօրէն կը գործէք (Բողոքի ձայներ)։ Ընկերակցութիւնները մաքառեցան սահմանադրական դրութեան համար և այսօր ալ կը մաքառին յետադիմականներուն դէմ։ Երբ ամէն կողմէ պատերազմ կը հրատարակուէր Երիտասարդ-Թուրքերու քոմիտէին դէմ, հայ քոմիտէները անոր օգնեցին Սահմանադրութիւնը պաշտպանելու համար։ Արգելքի պատճառ գաղտնի կ'աշխատէին, առանց բաժնուելու Թուրքերէն։» Տայչէվ էֆ. դիտել տուաւ թէ տարբերու միութիւնը օրինագիծերով չի կրնար գոյանալ, այլ շահերու նոյնութեամբ։ Ցարեց թէ պալքանեան Պետութեանց դաշնակցութիւնը կարելի չէ, առանց միութեանը կայսրութեան ժողովուրդներուն։ Տայչէվ էֆ. առաջարկեց ջնջել այդ յօդուածը։ Բանչէ Տորով էֆ. պարզեց այն պատճառները որով իւրաքանչիւր ազգ պէտք է առանձինն զարգանայ և ըսաւ.— «Զանազան տարբերը, իրենց առանձնայատկութեանց համեմատ, պիտի աջակցին երկրին ու Պետութեան յառաջդիմութեանը։ Անոնց ոյժերուն միացումը կը կազմէ օսմ. ազգին ոյժն ու համբաւը։ Թուրքերը և Պուլկարները երկրագործ ժողովուրդներ են, մինչդեռ Հայերը ու Յոյները վաճառական։ Հետեւաբար պէտք չէ ջնջել այդ յօդուածը՝ ազգութեանց միջեւ դժգոհութեան պատճառներուն առաջքը առնելու համար։» Տաղաւարեան էֆ. ալ նոյն յօդուածին ջնջումը պահանջեց՝ ազգութեանց իրաւունքները ոտնակոխ չընելու համար։ Ներքին գործոց խորհրդական Ասիլ պէյ բեմը ելլելով յայտարարեց.— «Կառավարութիւնը չի դպչիր տարբերու լեզուին և ազգային հանդամանքին, բայց կ'ուզէ տեսնել որ բոլոր ազգութիւնները միեւնոյն քաղաքականութեան հետեւին։ Ցեղի ու ազգութեան տեսակէտով հետեւուած քաղաքականութիւնները ցեղի ու ազգութեան քաղաքականութիւններ կ'ըլլան. չեմ կրնար երեւակայել որ ժողովիդ մէջ գտնուի նոյն իսկ մէկ հատ երեսփոխան, այդքանին նշանակութիւնը չըմբռնէ. ուստի աւելորդ կը համարիմ բացատրութիւն տալ։» Ապա խօսք առաւ Զոհրապ էֆ. և ըսաւ.— «Ամենքս ալ դիտենք թէ Ապտ-իւլ-Համիտ, զանազան տարբերու վրայ վստահութիւն չունենալով, անոնց դէմ կը գործէր և զանոնք ճզմել կ'ուզէր։ Սակայն Սահմանադրութեան իսկութիւնը զանազան տարբերու վրայ վստահութիւն ունենալէ կը բաղկանայ։ Ներքին գործոց նախարարութեան այդ առաջարկութիւնը եթէ նպատակին ձեռք բերուիլը կ'ապահովէ, ընդունելի է։ Սակայն խնդրոյ առարկայ եղող յօդուածը միեւնոյն նպատակը կ'ապահովէ՞։ Աւելի ուղիղը, օսմ. միութիւնը առաջ պիտի բերէ թէ զանազան տարբերու միջեւ երկպառակութեան պատճառ պիտի ըլլայ։ Այս բեմին վրայէն խօսող երեսփոխաններուն իրաւունքումը կը հաստատէ այն ազդեցութիւնը զոր նոյն յօդուածը առաջ պիտի բերէ զանազան տարբերու վրայ։ Այդ յօդուածին ծածկուած իմաստը այն է թէ հայ, արաբ, արնաւուտ անունները մոռցընել տալ կ'ուզէ, սակայն միթէ կարելի՞ է։ Ոչ։ Անցեալները վարժարաններու խնչիրը վիճաբանութեան առարկայ եղաւ։ Այդ վարժարաններուն մէջ միաձեւ ուսուցման միջոցներուն վրայ խորհուելու պահուն, կառավարութիւնը բռնութիւնը նպատողութեան կ'առնէր և այնպէս գործել կ'ուզէր։ Կը խնդրեմ, ընդունինք այդ յօդուածին ջնջուիլը։» Կիւմիւլճինէի երեսփոխան Իսմայիլ Հագգը պէյ ըսաւ թէ ատենաբանները յուզուելու պատճառ մը չունին, քանի որ առեւտրական, գրական ու մարդասիրական ընկերակցութիւնները արգիլուած չեն։ Քաղաքական ընկերակցութիւնները եթէ օսմ. քաղաքականութեան հակառակող ընթացքի մը հետեւին, վնասակար են. իւրաքանչիւր ազգի առանձին քաղաքականութեան արդիւնքը պիտի ըլլայ անհամաձայնութիւնը։ Իսմայիլ Հագգը պէյ յարեց թէ ազգութեան հիման վրայ կազմուած ընկերակցութեանց արգելքին նպատակն է կասկածելի ապրանքներ չթոյլատրել, ինչպէս եղաւ Ուզուն Քէօբրիի մէջ։ Լութֆի պէյ ալ խօսք առնելով ըսաւ թէ անկարելի է արգիլել քաղաքական ընկերակցութեանց կազմութիւնը, սակայն կարելի է որ և է վտանգի առաջքը առնել, տրամադրութիւն մը աւելցնելով որ ընկերակցութեան մը անդամներուն թիւին կէսէն աւելին միեւնոյն ազգութեան չպատկանի։ Որոշում մը չարուած ժամ 4ին աւարտեցաւ. Ժողովին առաջին գումարումը։

Ատեանը վերոտին բացուեցաւ ժամ 7ին մօտ։ Կարդացուեցաւ Ատանա ղրկուելիք նպատակին համար երկամացոյցի յանձնաժողովին կողմէ պատրաստուած օրինագիծը՝ երեք յօդուածէ բաղկացած։ Առաջինը կը տրամադրէ նախապէս տրրուած 30,000 ոսկիէն զատ, Ատանայի նահանգին 100,000 և Հալէպի նահանգին ալ 20,000 ոսկի տալ։ Երկրորդ յօդուածին տրամադրութեանց համաձայն, 50,000 ոսկի պիտի արուի իբրեւ դրամագլուխ՝ Ատանայի մէջ չիրթուիներէն վնասուողներուն։ Երրորդ յօդուածն ալ կը տրամադրէ թէ երկրական ու ներքին գործոց նախարարներուն անկ է այդ օրինագիծին կիրառումը։ Երկամացոյցի յանձնաժողովին նախագահ Էմրուլլան էֆ. բեմը ելլելով բացատրութիւններ տուաւ պատրաստուած օրինագիծին վրայ։ Ատանայի երեսփոխան Միւնիֆ պէյ ըսաւ թէ իբրեւ դրամագլուխ տրուելիք 50,000 ոսկին 100,000ի պէտք է բարձրացնել։ Եւսուֆ Քէմալ պէյ, որ իբրեւ քննիչ Ատանա գացած ու վերադարձած էր, խօսք առնելով ըսաւ.—«Երկու օրէն գրաւոր և մանրամասնօրէն պիտի հաղորդեմ կարծիքներս Ատանայի մասին։ Միայն թէ նպաստի խնդիրը ստիպողական ըլլալով, ժողովին մարդասիրութենէն կը սպասեմ որ այսօր անպատճառ որոշումի մը յանգի։ Աւելի ճիշդը այդ ըլլալիքը ժողովին պարտականութիւններէն է։ Ատանան տեսանք. քաղաքներ ու այրիներ նպաստի կը սպասեն։ Պատիւ ունիմ ժողովին հաղորդելու թէ պաշտօնապէս իրենց ղրկած ընկերը երբ հոն ժամանեց, անոնք արտասուելով ըսին թէ երկրին մէջ հիմա Սահմանադրութիւն կայ, և ժողովին չնորհակալութիւն յայտնեցին։ Հետեւաբար Երեսփ. ժողովը խղճով պարտական է զանոնք վրաններու տակէն հանել և սնուցանել։ Ատանայի բարոյական ու նիւթական վնասը մի՛ կարծէք թէ 170,000 ոսկի է. խիստ շատ է. ըլլալիքը օգնութիւն մըն է միայն։ Բ. Դրան կողմէ իբրեւ դրամագլուխ որոշուած քանակութիւնը քիչ է։ Ժողովը պէտք է հարիւր հազարի բարձրացնէ։ Ատանան այն տեսակ նահանգ մըն է որ ցանուածին տասը, հարիւր անդամը կ'արտադրէ։ Կառավարութիւնը եթէ այդ տեղի երկրագործներուն 100,000 ոսկի տայ, քիչ ատենէն և նոյն իսկ յառաջիկայ տարի տուածը կ'առնէ. կրնամ ապահովել ձեզ։ Այս տարուան տասանորդը, զոր այս տարի վարձակալութեան տալ կարելի չէր նկատուեր, հարիւրին քսանը վեց յաւելումով վարձակալութեան տրուեցաւ։ Հետեւաբար Պալիկեսէր էֆ.ի հետ կ'առաջարկեմ Ժողովիդ որ 50,000 ոսկին 100,000ի բարձրանայ։ Գալով 120,000 ոսկիին, այդ ալ ազգին նպաստն է։ Չեմ յուսար որ չընդունող մը ըլլայ։ Կ'առաջարկեմ որ միաձայնութեամբ ընդունուի։» Բուէի դրուելով միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ։ Ցետոյ Նորէն ձեռք առնուեցաւ ընկերակցութեանց կանոնագրին Դ. յօդուածին վիճաբանութիւնը։ Մէճտի էֆ. ըսաւ թէ այդ յօդուածին նկատմամբ արդէն միաձայնութեամբ որոշում տրուած է։ Սրտգը պէյ ալ նոյն կարծիքը յայտնեց. ոմանք դիտողութիւն ըրին. անոնց պատասխանեց թէ կրնան ատենագրութեան դիմել։ Ցարեց թէ այդ յօդուածը օսմ. միութեան արգելք կ'ըլլայ, առնոր հարուած մը տալով։ Ուրիշներ՝ ալ թեր ու դէմ խօսելէ ետքը, ներքին գործոց խորհրդական Ասիլ պէյ բեմը ելլելով ըսաւ.— «Պատուարժան երեսփոխաններէն ոմանք լաւ չեն մեկներ կառավարութեան բարեացակամութիւնը։ Կառավարութեան նպատակն է ապահովել բոլոր տարբերու միջեւ միութիւնը և համաձայնութիւնը։ Սահմանադրութեան հրատարակուելուն վրայ կազմուած ակումբները սկսան զանազան տարբերը իրարմէ բաժնել (Երկէրլի երեսփոխան Միւֆիտ պէյ խօսքը ընդմիջելով ըսաւ. — «Այդ բերանները Ֆէրիտ փաշայէն սորվեցաք։») Երեսփ. Ժողովին մէջ հրապարակաւ նորէն կը կրկնեմ թէ կառավարութիւնը բնաւ չի տարակուսիր զանազան տարբերէն։ Այսու հանդերձ ազգութեան հիման վրայ ընկերակցութեանց կազմութիւնը եթէ արաօնուի, օսմ. միութիւնը կը վնասուի։ Հայրենիքին չահերուն անունով կը պահանջեմ որ այդ յօդուածը նոյնութեամբ մնայ։» Ցետոյ քուէարկութիւն կատարուելով ընկերակցութեանց կանոնագրին Դ. յօդուածը 69ի դէմ 90 ձայնով ընդունուեցաւ։ Ատեանը փակուեցաւ ժամ 8 1/2ին։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԱՑՍ. ՈՒՆԿԵՆԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Առեւտրական ու հանրօգուտ շինութեանց նախարար Գաբրիել էֆ. Նորատունկեան, Ա. զօրաբանակին սպայակոյտի նախագահ Խալիլ փաշա, Եպարքոսը, երկրական նախարարը և անտառաց ու հանքաց նախարարը, երէկ, պալատ երթալով Սուլթանին ներկայացան։

ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ ԷՖ. եհնի Կագիդաի խմբագիրներէն մէկու հետ տեսակցելով, իբրեւ բոլորովին անհիմն հերքեց այն զրոյցները թէ Բարիզի մէջ Երիտասարդ-Թուրքերը քննադատած ըլլայ։ Նորատունկեան էֆ. ըսաւ նաեւ թէ չաբաթ օրը Երեսփ. Ժողովին ներկայանալով իր նախարարութեան գործառնութեանց նկատմամբ եղած քննադատութեանց մասին պէտք եղած պատասխանները պիտի տայ, պարզելով հանդերձ Եւրոպայի մէջ գոյացուցած գաղափարը։

ՖԷՐԻԹ ՓԱՇԱ.— Թահիսրոմոս կ'ըսէ թէ ներքին գործոց նախարար Ֆէրիտ փաշա պիտի հրաժարի։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՑԻՆ երկու հարիւր պուլկար սպաներ վաղն իրիկուն կ. Պոլիս կը ժամանեն՝ պաշտօնապէս մասնակցելու Սահմանադրութեան տարեդարձի հանդէսներուն։

—Ինչպէս ծանուցուեցաւ, Սոֆիայի համալսարանին ուսանողներուն կողմէ երկսեռ պատուիրակութիւն մը, երէկ, կ. Պոլիս ժամանեց և մեծ պատիւներով ընդունուեցաւ. օսմ. համալսարանին ուսուցիչներուն և ուսանողներուն կողմէ։

ՀԱՄԻԷՏԻՆ ԴՊԱՐՏԸՆԵՐԸ. — Սեղանաւոր մը գրեր է Բուկրէ տր Սալոնիք լրագրին թէ օտար պանքներու մէջ Ապտ-իւլ-Համիտին ունեցած հարստութիւնը տասը միլիոն օսմ. ոսկի է։

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՊԱՐՔՈՍԻՆ ՀԵՏ.— Եպարքոս Հիլմի փաշա, Մոնիդեսուի մէկ խմբագրին հետ տեսակցելով, սա յայտարարութիւնները ըրաւ օրուան խնդիրներուն վրայ.— «Լրագիրներուն մէջ կարդացի թէ նախարարական տագնապ մը հաստատական է և թէ կը զբաղիմ դահլիճը մասամբ փոխելու։ Անձնապէս նախաձեռնութիւն մը չեմ ունեցած. մնաց որ ըսուածներուն նայելով ես ալ կը գտնուիմ անոնց մէջ որոնք մօտերս պիտի հրաժարին, և կը հաւնիմ թէ պիտի չկրնամ տեղեկութիւն տալ այդ խնդրոյն վրայ։ Կրեատէի մասին Բ. Դրան ծանուցագիրը հաւանօրէն հինգշաբթի օրը պիտի արուի տէրութեանց և կամ կարելի է աւելի առաջ։ Առ այժմ բաւականացանք ըսել օտար երկիրներ գտնուող մեր ներկայացուցիչներուն թէ պաշտպան չորս տերութիւններէն լրացուցիչ ու ճշգրիտ տեղեկութիւններ ուղեն «Սուլթանին գեղագոյն իրաւունքներուն պահպանումը» պարբերութեան վրայ, որ նշանակուած է տէրութեանց ծանուցագրին մէջ։ Կառավարութիւնը մերժած է ժողովրդական հակումը՝ հելլենական արտադրութեանց դէմ «պոյքոդաժ» ընելու մասին։ Այսու հանդերձ այդ տեսակ շարժումի մը մասին որ և է լուր չառացայ։ Արդէն պէտք եղած հրամանները տուի ամէն կողմ՝ այդ տեսակ հաւանականութեանց առաջքը առնելու համար։ Հելլէն կառավարութեան դէմ դանգատ մը չունինք. միշտ ուղղամտութեամբ ու բարեացակամութեամբ կը վարուի մեզի հետ։»

ՐԻՖԱԴ ՓԱՇԱՆ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ.— Երեսփ. Ժողովին ատենապետ Ահմէտ Բիզա պէյ, առջի իրիկունը, Բ. Դուռը երթալով մէկ ժամէ աւելի տեսակցեցաւ արտաքին գործոց նախարար Ռիֆադ փաշայի հետ։ Կը կարծուի թէ խորհրդակցութեան առարկայ եղած է Կրեատէի խնդիրը։ Այդ տեսակցութենէն ետքը զրոյց ելաւ թէ արտաքին գործոց նախարարը փափաք յայտնած է հրաժարելու։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԳԱՐԻԱՍՏԱՆ.— Բ. Դուռը, պատասխանելով Անգլիոյ ու Ռուսիոյ ծանուցագրին, կ'ըսէ Մոնիդեսր, յայտարարեց է որ կը հաւանի պարսկական հողի վրայ գտնուող օսմ. զինուորները ետ քաշել, սակայն մէկ քանի կէտերէ միայն։

ՕՍՊՐՈՐՈՒ ԿՈՄՍԸ իբրեւ խորհրդական պիտի պաշտօնավարէ դատական նախարարութեան մէջ։

ԿՈՒՍԱԿԱԼԵՆԵՐՈՒ մասին մօտերս կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կատարուին։

ԴԱՒԱՌՈՆԵՐԸ զրկուած լրագիրներու թղթատարական ծախքը ղեղչել խոստացած է ելմտական նախարար Ձավիտ պէյ։

ՀԱՄԻՏ ՑՈՒԼԻՍ ՏԱՍԸ ԿԸ ՏՕՆՆԷ.— Սելանիկէն կը գրեն թէ, կ'ըսէ Թանին, Ապտ-իւլ-Համիտ Սահմանադրութեան տարեդարձի հանդէսներուն մասնակցելու համար, Սելանիկի Պոն Մառչէէն լապտերներ, դրօշներ եւայլն գնել տուեր է։ Թանին կը յարէ.— «Այս ընթացքը միթէ գեղեցիկ նմոյշ մը չէ՞ նախորդ չրջանին խրախճանութեանց կեղծաւորական ոգիին։»

ԿՐԵՏԷԻ ԽՆԴԻՐԸ.— Երեսփ. Ժողովին մէջ, մօտերս, Կրեատէի խնդրոյն համար հարցապնդում մը պիտի ըլլայ արտաքին գործոց նախարարին։ Պատասխանը եթէ գոհացուցիչ չըլլայ, նախարարը պիտի իյնայ։

— Բ. Դուռը, օսմ. դեսպաններէն հարկ եղած տեղեկութիւնները ստացած ըլլալով, մէկ քանի օրէն պիտի պատասխանէ տէրութեանց ծանուցագրին։

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼՆԵՐ.— Զինուորական ատեանին կողմէ դատապարտուած 43 հոգի ալ պիտի աքսորուին։ Ատոնց մէջ կան Նազիֆ Սուրուրի և երբեմնի լրագրապետ Պապա Թահիր։

—Քաղաքապետութեան ջնջեալ խորհուրդին անդամներէն Հաճի Հագգը պէյ և Ռոտոսթոյի նախկին նախագահ Իսմէր Զիկէտտին էֆ. իբրեւ յետադիմական դատապարտուեցան մշանջենական բերդարգելութեան։

Կ. ՊՈԼՍՈՅ հրեայ հասարակութիւնը Սահմանադրութեան տարեդարձին օրը խոշոր պսակ մը պիտի դնէ ազատութեան բանակէն մեռնող զինուորականներու գերեզմաններուն վրայ։

ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆՑ պատճառաւ Բերայի Թիրինկ վաճառատան մէջ կազմակերպուած Լիքիտասիոնին վերջին օրերն են։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԱԶԱՏ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Օր մը եւս, յուլիս 10ին, ամբողջ Թուրքիան ուրախութեան խայտանքով մը պիտի թօթուի։ Տարի մը անցաւ այն օրէն ի վեր ուր չղթայակապ բանտարկեալը, Թուրքիան, իր երեսնամեայ կապանքներէն ազատ, դուրս եկաւ զնտանէն և մտաւ լոյս աշխարհը։ Արեւելքի վերջին ամէնէն մեծ դէպքէն՝ Պոլսոյ առումէն ի վեր (1453), երկրորդ նոյնքան մեծ դէպքն էր որ պատմութեան մէջ կ'արձանագրուէր, Արեւելքի խորհրդաւոր և յուզումնալից պատմութեանը մէջ։ Իսլամ տիրապետութեան տակ գտնուած ամէնէն մեծ, ընդարձակ և հզօր տէրութիւնն էր որ, առաջին անգամ ըլլալով, կ'ընդգրկէր Սահմանադրութիւնը։ Զարմանալի հակասութեամբ մը, այն արիւնալի տեսարանը որ երեսուներեք տարի շարունակ իր ելեռնագործ կամքին տակ զարկաւ հարուածեց տախտակարեց այս անագին երկիրը՝ հին և նոր բնակիչներուն ստուերածելով, կը զիջնէր չէզոքանալ, իր կարգին գրեթէ հրամայուիլ, հրաժարելով այն փառքէն զոր տարիներով ջանացած էր գտնել մարդկային դիակներու կոյտերուն մէջ։

Վերջացած էր այդ շրջանը, մղձաւանջի, զառանցանքի, հառաչանքի և արիւնի շրջանը։

1908 յուլիս 10ին, օսմ. բռնապետական կառավարութիւնը օսմ. սահմանադրական կառավարութիւն կ'ըլլար։ 25 միլիոն ժողովուրդ ձեռամբարձ փառք կուտար նախախնամութեան՝ ողջունուած ազատութեան համար։ Տեսարանը, զրաւուած կատաղութեամբ, դիտեց այդ ցնծութիւնը, իր գայլի դէմքովը ժպտիլ ձեւացուց, և, մութին մէջ, սկսաւ մեծ դաւը կերտել։ Ինը ամիս, լուռ ու մունջ, ատոր աշխատեցաւ, ու պատեհ բոպէին, մարտ 31, տուաւ հարուածը. հարուածը մեկնեցաւ, գնաց, պտտեցաւ, շրջան մը ըրաւ և դարձաւ իր գլխուն իսկ վրայ պայթելու։ Տեսարանը ինկաւ չառաջնային և թաւալգլոր. ա՛լ այս անգամ զարկին

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Գրական Ընթերցարան			249 50
Հայ գրականութիւն			294 —
Հայ գրականութիւն			38 —
Հայ գրականութիւն			56 —
Հայ գրականութիւն			575 —
Հայ գրականութիւն			26 —
Հայ գրականութիւն			27 —
Հայ գրականութիւն			122 —
Հայ գրականութիւն			2 —
Հայ գրականութիւն			5 40
Հայ գրականութիւն			424 —
Հայ գրականութիւն			299 —
Հայ գրականութիւն			69 —
Հայ գրականութիւն			490 —
Հայ գրականութիւն			4 06
Հայ գրականութիւն			8 07½
Հայ գրականութիւն			17 20
Հայ գրականութիւն			4 62
Հայ գրականութիւն			1 80
Հայ գրականութիւն			— —
Հայ գրականութիւն			14 86
Հայ գրականութիւն			617 —
Հայ գրականութիւն			520 —
Հայ գրականութիւն			428 —
Հայ գրականութիւն			174 87
Հայ գրականութիւն			174 87
Հայ գրականութիւն			174 87
Հայ գրականութիւն			101 30½
Հայ գրականութիւն			101 37½
Հայ գրականութիւն			101 37
Հայ գրականութիւն			101 37
Հայ գրականութիւն			101 37
Հայ գրականութիւն			174 87
Հայ գրականութիւն			174 50
Հայ գրականութիւն			26 —
Հայ գրականութիւն			8 21

ԳՐԱՀԱՏՈՒ, Գրախօս 8/21

Գրախօս. Ընդհանուր գրականութիւն և հանրագիտարան. Գրքեր 101 37

ՌՕՍԻԱ

ԱՊԱՀՈՎԱԳ. ԸՆԿ.

ՌՈՒՍԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ 1881Ի ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎ ԱՐՏՕՆՈՒԱԾ

Ընկերութեան կեդրոնատեղին, Բեդերսպուրգ, իր մասնաւոր շենքին մէջ

Ընկերութիւնը խիստ նպաստաւոր պայմաններով ապահովագրութիւններ կը կատարէ ընդդէմ հրդեհի, ամէն տեսակ արկածներու, ճամբորդութեան պատահարներու, երկաթուղիի ու շոգենաւի մէջ, ապրանքներու փոխադրութեան ու ցուցափեղկի ապակիներու խորտակուելուն դէմ։

Ընկերութեան դրամագլուխ, ամբողջապէս վճարուած	10,666,666 Ֆր.
Երաշխաւորութեան գումար	187,322,000 »
Ապահովագրեալներուն վճարուած գումար	581,115,000 »
1908 տարուան մէջ գանձուած ապահովագին ու տոկոս	83,232,000 »

Ամէն տեսակ տեղեկութեանց համար դիմել

Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին, Աղարեան Խան Վօյվոտա, Ղալաթիա։

Պոլսոյ գործակալութեան, Տիլսիզզատէ խան, Աչբր Էֆէնտի Ճատտէսի, թիւ 26

Տնօրէն, Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին՝ Ա. ՀԻՒՐՄԻԶ 11

ԼԱ ՄԻՒԹԻՒԷԼ ՏԸ ՖՐԱՆՍ Է ՏԷ ՔՕԼՕՆԻ

La Mutuelle de France et des Colonies

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Պաճիտ տը Ֆրանսի մէջ աւանդ ձգուած 70 միլիոն ֆրանք

ԿԸ ԳՈՐԾԷ	ՊԵՏԱԿԱՆ ՔՕՆԹՐՕԼԻՆ տակ, 1905 մարտ 17ի օրէնքին համաձայն։
Կ'ԸՆԾԱՅԷ	ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ՄԸ ողջ մնացողներուն, և ԴՐԱՄՕԺԻՏ ու ՌԱՆԹ ՎԻԱԺԷՆ Կ'ապահովէ, 15 տարիէն վճարելի ողջ մնացողներուն, մահուան պարագային երաշխաւորութիւններով։
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ	Վճարումներ ԱՄՍԱԿԱՆ ՎԵՑ ՖՐԱՆԲԻՆ սկսեալ։
ԿԸ ՁԵՏԵՂԷ	ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ ՄԷՋ իր յանախորդներուն յանձնած դրամները, պետական երաշխաւորութիւն ունեցող արժեքուղթերու վերածելով զանոնք։
ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹԻՒՆ-ՆԵՐ ՈՒՆԵՑԱԾ Է	735,583,800 ՖՐԱՆԲԻ, մինչև 1908 դեկտ. 31 իր երկու ճիւղերուն մէջ. ԿԵԱՆՔԻ ՈՒ ՄԱՀՈՒԱՆ

Տեղեկութիւն եւ կանոնագիր ձրիաբար կը տրուին

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Տէյիրմէն խան, Ղալաթիա

Ընդհ. Տնօրէն Ի. Ս. ՏԱՆՏՐԻԱ

Փորձառու և գործունեայ գործակալներ կը փնտռուին, որոնք պէտք է ունենան լաւ յանձնարարականներ ալ։

ՊԱԼՔԱՆ

Առանձնաշնորհեալ ապահովագրական ընկ.

Դրամագլուխ եւ պահեստ	Ֆր. 9,500,000
Վերապահովագրական դրամագլուխ եւ պահեստ	» 142,750,009

ՊԱԼՔԱՆ ընկերութիւնը կ'ապահովագրէ հրդեհի դէմ ամէն տեսակ կահ կարասի և այլն, Կ. Պոլսոյ և Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ շատ դիւրամատչելի պայմաններով, իսկ իր միւս երկրորդ ճիւղը որ անմրցելի գիներով և պայմաններով օժտուած է, կը կատարէ խառն ապահովագրութիւն, ընտանեկան, մանուկներու, եւայլն եւայլն։ 50—46

Ընդհանուր գործակալ Թուրքիոյ Խ. ՖՐԱՆԿԻՒԼՕՖ եւ ԸՆԿ

Պալիս, Անանիատիս խան

ՕՍՄ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ

ԸՆԴՀ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՄՆԵԱԼ՝ ՎԵՑ. ՍՈՒԼԹԱՆԻՆ

1892 Օգոստ. 4/27 եւ 1320 Սէֆեր 20 թուականի Ֆերմանով

Դիմել Ընկերութեան կալանդը. Գրասենեակը, Ղալաթիա, Նաղլը խան, Հէզարէն փողոց, թիւ 14, Քօօբէրաթիվ վաճառատան դիմաց, կամ հետեւեալ հասցէներուն.

Պոլիս, մասնաճիւղ Օսմ. Կայս. Պանքայի Եէնի Ճամիի հրապարակ.
Պոլիս, Մ. Ի. Սատօք, Շէյխ իւլ Իսլամ խան, Պահէֆ Դարու թիւ 10.
Պոլիս, Ապաթ պէյ և Ընկ. Վէզնէճիլէր փողոց.
Պոլիս, Գ. Ս. Այմէլօղլու, Էմին-Էօնիւ, Պահչէ Գարու Իզմիր փողոց.
Գալաթիա, Մ. Ա. Բիրեանց, թիւ 12 Թիւնէլ խան.
Մեծ Կղզի, Բէսուլ էֆ.
Մաքրիգիւղ, Մ. Ա. Անկէլիէան, դարբանի հրապարակ.
Սան Սթէֆանօ, Քէչէճեան էֆ.։
Գերմանիա, Մ. Ա. Անդրիա, Մօտա ճառատէսի.
Գերմանիա, Ալեքսանդր Անատոլիատիս չուկայի հրապարակ.
Գերմանիա, Մ. Ա. Անդրիա, Մեծ ճառատէսի.
Գերմանիա, Մ. Ա. Անդրիա, Գալաթիոյ դիմաց, կամ հետեւեալ հասցէներուն.
Պէօյիւքտէրէ, Մ. Ա. Տէմարքի.
Բերա, Մասնաճիւղ Օսմ. Կայս. Պանքայի Մեծ Փողոց.
Շիշլի, Մ. Է. Ռոսի, Պէօյիւքտէրէ ճառատէսի, թիւ 137.
Գալաթիա, Մ. Ա. Բիրեանց, թիւ 12 Թիւնէլ խան.
Մեծ Կղզի, Բէսուլ էֆ.
Մաքրիգիւղ, Մ. Ա. Անկէլիէան, դարբանի հրապարակ.
Սան Սթէֆանօ, Քէչէճեան էֆ.։

17 Գործակալութիւնք օտ. գլխաւոր քաղաքաց մէջ։

ԻԻՆԻՕՆ

ՀԱ ՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲԱՐԻՋ 1828–1829

1828 L'UNION DE PARIS

ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ Ի ԲԱՐԻՋ 9, ԲԼԱՍ ՎԱՆՏՕՄ, 9

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿԱՊԱՊԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

Դրամագլուխ և պահեստ	329	Միլիոն Ֆրանք
1906էն գանձուած ապահովագին	30	» »
Մինչև 1906ի վերջը հատուցեալ վնասք	480	» »

Ինչպէս այս թուականներէն կ'երեւի, Ընկերութեան դրամագլուխն ու պահեստի գումարն է 329 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ որ հսկայ երաշխաւորութիւն մը կ'ընծայէ ԻԻՆԻՕՆի ապահովագրեալոց։

Արեւելքի համար մասնաւոր զեղչեալ սակացոյց. Նպաստաւոր պայմաններ՝ անհամեմատ կերպով աւելի ԳԵՐԱԶԱՆՑ քան ա՛ և է Ընկերութեան պայմանները։ Ապահովագրութեան ամէն ձեւերը ամէնէն աժան գիներով, օրինակի համար՝ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ի ԴԷՊ ՄԱՀՈՒ, ԽԱՌՆ, ԴՐԱՄՕԺԻՏԻ, և.Լ.Ն. և.Լ.Ն.։

Ընկերութեան Դրամատունն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

Թուրքիոյ և Արեւելքի Ընդհ. Տնօրէնութիւն

Ընդհ. Տնօրէն	ՍԻՄՈՆ ԳԱՅՍԷՐԼԵԱՆ
Գեռ	ՄԻՀՐԱՆ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Պոլիս, Սուլթան-Համամ, Բաթբրճը Օղլու Բուսաժ։

Գործակալութիւնք Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց մէջ։

ՍԻՆԿԷՐ

ԿԱՅՍ. ՊԱԼԱՏԱՆ ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ

THE SINGER MANUFACTURING Cie.

Սինկէրի կարի մեքենաները զուտ անգլ. պողպատէ շինուած ըլլալով, իրենց տոկունութեամբ այնքան գնահատուած են, որ աշխարհիս ամէն կողմը տարածուած են և բոլոր ընտանիքները, դերձակներն ու կօշկակարները լոկ Սինկէրի մեքենայ սկսած են գործածել։ Սինկէր Ընկերութիւնը ցարդ 490է աւելի պատուոյ վկայական և շքադրամ ստացած է բոլոր ցուցահանդէսներէն։

Մասնաճիւղեր բովանդակ Թուրքիոյ մէջ։

Սինկէրի մեքենաները կը ծախուին միմիայն Սինկէր Ընկերութեան վաճառատուններուն մէջ։

Բերա	1. Մեծ փողոց, Պօն Մարշէի դիմաց, թիւ 343 և 343 կրկին։ 2. » » Կալաթա Սէրայի դիմաց։
Կալաթա	1. Սինկէր խան Թիւնէլի ետեւ։ 2. Թրամվայի կայարանին դիմաց։
Պոլիս	1. Սուլթան Համամ թիւ 2։ 2. Սուլթան Պայազիտ, Թրամվայի կայարանին դիմաց թիւ 13։
Սկիւտար	Զարշը Պոյը, թիւ 120։

Դասերը և նորոգութիւնները ձրի։ Սինկէր Ընկերութեան կեդր. վարչատեղին կը գտնուի Բերա, Մեծ փողոց, թիւ 343 և 343 կրկին, Սարգիս պէյ Տիւզ Օղլուի տունը։ 16

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՏԱՐԻՆԵՐԷ Ի ՎԵՐ ՃԱՆՉՑՈՒԱԾ Է

Միլքմէյտ Պրէնտ Սուիս Միլքը

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՍՆՈՒՆԴՆ Է

Ամէն անոնք որ գործածած են այս կաթը՝ կ'ընդունին որ

ՄԻԼՔՄԷՅՏ ՊՐԷՆԴ ՍՈՒԻՍ ՄԻԼՔԸ

ԼԱՒԱԳՈՅՆ Է ՏՂՈՑ ՀԱՄԱՐ ԿԱՆՆԱԿԱՆ՝ ԿԵՐԱԿՈՒՐԻ ՀԱՄԱՐ ԵՒ ԱՄԷՆՈՅՆ ԿԱԼ ՕԳՏԱԿԱՐ

50—8

Khedivial Mail Line

(Քէտիվիալ Մէյլ Լայն)

Շոգենաւային Ընկերութ.

Շաբաթական ամենեն արագ երթեւեկը Պոլսոյ եւ Աղեքսանդրիոյ միջեւ

«Սափոէ» շոգենաւը, նաւապետ Ֆինալէյ, կերակի, 25 յուլիս 1909 (Ը.Ե.), կէս օրին Աղեքսանդրիայէն հոս կը ժամանէ. իսկ երեքշաբթի 27 յուլիս 1909 կէս օրէն ետքը ժամը 3ին պիտի մեկնի Աղեքսանդրիա, հանդիպելով Իզմիր և Գիրէան։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԻՇ

«Մէնպալէհ» շոգենաւը նաւապետ Ֆրիմէն յուլիս 31ին ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Կէլիպոլը, Տարտանէլ, Միտիլի, Իզմիր, Սագըզ, Հոռոդոս, Մէրսին, Իսքէնտէրուն, Սուրիական Տրիպոլիս, Գէյրութ Հայֆա, Եաֆա, Բօրթ-Սաիտ և Աղեքսանդրիա։

Տեղեկութեանց համար դիմել Ընկերութեան կեդրոնատեղին, Ղալաթիա, քարափին վրայ, Մէյմէնէթլի խան, իսկ մասնաճիւղը՝ Պոլիս, Վալիտէ Սուլթան խան։

ՄՕՍ

ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ճամբորդ եւ ապրանք փոխադրող շոգենաւեր

Ա. կարգի	Բ. կարգի
ՍԷԴԻ	ՆԱՑԹՕՔՐԻՍ
ՄԻՆԻՍ	ԷՄԷՑՍԻՍ
ՐԱՓՍԻՍ	ՊՈՒՋԻՐԻՍ
ԹԷՑՊԸՐ	ՄՕԷՐԻՍ
ՆԱՐՊՕՆ	ՖԱՑԷԼԻ
ՆԱՎԱՐԻՆ	ՖԱՐՕՍ
	ԹԻՊՕ

Առաջին կարգի շոգենաւերը շատ հանգստաւէտ են նաւուն մէջտեղը ընդարձակ սենեակներ ունին, ելեկտրականութեամբ կը լուսաւորուին և կին ճամբորդներու համար տեսչուհի ունին։

Երկրորդ կարգի շոգենաւերն ալ սահմանափակ թուով ճամբորդներ կ'առնեն, բայց տեսչուհի չունին։

Սգեր.	
Կ. Պոլսէ Լիվրբուլ Ա. կարգի գինն է	15
» » Բ. » »	11

Կը խնդրուի վաճառականներէն որ փոխադրութեանց կամ ապրանքները Ղալաթիոյ մաքսատունը հանելու համար՝ իրենց հրահանգները տան շոգենաւին ժամանումէն 24 ժամ առաջ։

Ամերիկայի և Եւրոպայի նաւահանգիստները տանելու համար ապրանքներ կ'ընդունուին։

Դիմել առ Ճ. Վ. ՈՒԻԹՕԼ և Ընկ. Գործակալ.—Ուիթոլ խան, Պահչէ գարու, Պոլիս

ՃԷՑՄ ՄՕՍ ԸՆԿ.

31 Ճէյմս Սդրիդ, Լիվրբուլ

ՀԱՄԻՏԵԱՆ ՐԷԺԻՄԸ

Գրեց՝ ԲՕԼ ՏԸ ՌԷԿԼԱ

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ԱՊՈՏ-ԻԼ-ՀԱՄԻՏ Ռ. ԵՒ ՄՈՒՐԱՏ Ե.

Ընկերնե՛ր, ինչպէս կը տեսնէք, այդ ողորմելի բնակարանը բնաւ չի նմանիր այն կարծեցեալ պալատին, ուր, կ'ըսուի թէ, Մուրատ երիտասարդ օրեր կ'անցընէ, հոգածու խնամքներով շրջապատուած, որոնք անհրաժեշտ են իր առողջական վիճակին համար։

Խնամքնե՞ր մի։ Բայց տարաբախտ մարդը ո և է խնամք չի վայելեր. բաց ի այն սպայէն, որ պաշտօն ունի ամիսը անգամ մը այցելելու Մուրատին, մարդ չերթար անոր քով. ո՛չ բժիշկ, ո՛չ կրօնաւոր, ո՛չ կին, ո՛չ ազգական և ոչ իսկ ծառայ։

Ցաւախ ինծի ըսած են թէ Մուրատի բուն վիճակը և բանտարկուած տեղը յայտնելով, եղերական վախճանի մը կ'ենթարկէի զինքը։ Այդ մասին կատարելապէս ապահովուած եմ, որովհետեւ Ապտիւլ-Համիտ գիտէ թէ իր կեանքը եղբօր կեանքէն կախում ունի։

Գիտէք թէ ի՛նչ եղաւ Թուրքեւռուս պատերազմին աղեռաւլի արդիւնքը, բայց ինչ որ ծանօթ չէ ձեզի, սա է թէ այդ պատերազմին մէջ ընաջինջ եղած էին օսմ. նաւատորմը և բանակը որոնց համար Ապտիւլ-Ազիզի կառավարութիւնը միլիոններ ծախսած էր։

Ապտիւլ-Համիտի գահակալութեան ատեն գոյութիւն ունեցող առաջնակարգ նաւատորմէն երկու նաւեր միայն մնացած են բանի յարմար։ Գալով բանակին, Կ. Պոլսոյ գեղեցիկ գունդերէն և Խորոնի զօրաբանակէն կը բաղկանայ գրեթէ։ Պետական գանձուն ներկայ վիճակին մէջ՝ Թուրք կառավարութեան համար անկարելի է 25,000 հոգինոց զօրաբանակ մը տեղափոխել Միջերկրականի իր ստացուածքներուն մէջ, առանց փոխառութիւններու և օտար շոգենաւերու աջակցութեան դիմելու։

Իսկ երմտական վիճակը աւելի քան երբեք դէշ է, և կարելի է ըսել թէ Թուրքիոյ մէջ մէկ հարուստ օսմանցի կայ, ան ալ Ապտիւլ-Համիտն է։ Այս վերջինը, որ շատ լաւ գիտէ իր հպատակներու մարդկային խղճին արժէքը, խորհած է թէ, իր տիրապետութիւնը ապահովելու համար, ամէն բանէ առաջ, պէտք է իր մարդոց լաւ վճարել, աշխարհիս ամենէն ահեղ գաղտնի ոստիկանութիւնը կազմակերպել ու իր անողոք ձեռքերուն մէջ առնել Թուրքիոյ դէշ բախտը։

Տիկին Ատամ արտաքին քաղաքականութեան վրայ գրած իր նամակներուն մէջ հետեւեալ գաղափարը յայտնած է աքանչելապէս. «Այսօր ապացուցուած է թէ Սուլթան Ապտիւլ-Համիտ աւելի նեղրոզամիտ է մարդասպանի մը դանակին հանդէպ քան գրագէտի մը գրչին. լաւ կը վարուի ամէն անոնց հետ, որոնք կը հրամայեն բանաբարութիւն, սպանութիւն, աւարառութիւն գործել, իսկ անգութ է ուսուցանելու արուեստը ի գործ դնողներուն նկատմամբ։»

Տիկին Ատամ կրնար աւելցնել թէ սպանութեան, թալանի և իր մարդոց պարտազանցութեան աչք գոցող այդ վեհապետը նոյնպէս անողոք վարուած է բոլոր խելացի մարդոց հետ, վախնալով անոնցմէ։ Մէկ քանի տարուան իշխանութենէ յետոյ, ոչ միայն միջոցը գտած է Մուրատի շուրջը գտնուող բոլոր անձերը հեռացնելու, աքսորելու և անհետացնելու, այլեւ այն մարդիկը որոնք Մուրատի հետ յարաբերութիւն ունեցած էին։ Աքսոր, բանտ և մահ իր դիրքը զօրացուցած են ելլաղի մէջ։ Անոնք որ չի կրնար դատապարտել տալ իր դատարաններուն միջոցաւ, հեռուները կը ղրկէ, այնպիսի պաշտօններ յանձնելով, ուրկէ դառնալ անկարելի է։ Ատոնցմէ ոմանք, ինչպէս Սատուլլահ փաշա, տառապելէ պարտասած, անձնասպան կ'ելլան. ուրիշներ, ինչպէս Սիւլէյման փաշա, իրենց աքսորավայրին մէջ կը սպասեն մահուան կամ տիրապետութեան մը վախճանին, որ ամուր կենալու համար, բազմաթիւ լրտեսներու և չարաշահութեան կրթնած է։ Սուլթանին համար կառավարական ուժ մըն է ատիկա։ Բայց այդ Սուլթանը զոր Ֆիկառօ և ուրիշ լրագիրներ չեն վարանիր լուսամիտ, աշխատասէր, բանիմաց պարկեշտ և գթառատ ցոյց տալու, իրեն ստուեր ածող մարդիկներէն օձիքը ազատելէ շատ աւելի բաներ ըրած է։

(Շարունակելի)

ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱ

Ազդ.— 1893ի թէմպէքիի Բրիօրիթէ 4% օսմ. փոխառութեան պարտաթուղթերէն ունեցողներուն կը ծանուցուի որ այդ պարտաթուղթերուն թիւ 21 կտրոնները, որոնց պայմանաժամը 1903 օգոստ. 1/14ին կ'աւարտի, ինչպէս նաեւ 1894 յուլիս 1/14ին եւած ամորթիները եթէ մինչեւ յառաջիկայ յուլիս 31/13 օգոստ. չներկայացուին, ջնջուած պիտի համարուին։ 10—1

Կ. Պոլիս 1/14 յուլիս 1909

Արտօնատէր ԳԱՐԵԳԻՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ